

АНГЛОСАКСОНСКЕ СТУДИЈЕ НА ИСТОКУ

Ивица ЧАИРОВИЋ

Универзитет у Београду Православни богословски факултет

УВОД

У току средњег века у Европи се појављује неколико богословско-историјско-културолошких феномена који ће у каснијем периоду одредити судбину овог континента и менталитет народа који живе на тим просторима. Како на истоку, а оно и на западу ти феномени ће извршити немерљив утицај на културу и веру тих народа. Ако се истражује религијско у англосаксонској култури, на првом месту би требало обратити пажњу на рецепцију предањског хришћанства, а одмах затим и на јереси у оквиру хришћанства, које искушавају веру и самог човека који верује на прави начин у Бога као Свету Тројицу; а затим, на утицај на стварање нове владарске идеологије, и то оних владара који захтевају од освојених племена да се подвргну утицају народа из којег тај освајач долази; и на крају, на појаву нових стремљења у култури. Дакле, од јереси треба поменути: монофизитство, монотелитство, моноенергизам, иконоборство, адопционизам и *filioque*. Од владара који су променили идентитет народа и самог континента у средњем веку сигурно поред многобројних источних владара, треба истаћи Карла Великог. У религији и култури треба нагласити каролиншку ренесансу, а затим и утицај англосаксонских мисионара на паганске западноевропске народа, који углавном живе на територији новоформиране Франачке државе, те судар мисионара са истока и запада (из Рима и Ахена) на просторима на којима претежно живе Словени. Многи поменути феномени изучавани су вековима у оквиру већих научних дисциплина, али су у 20. веку усложњавање анализа и умножавање спекулативних метода условили да се издвоје мултидисциплинарне студије у оквиру којих се појединачно изучавају поменути феномени.

У оквиру широко постављених англосаксонских студија проучавају се историјски, културолошки, социјални и књижевни домени народа на Британском острву од 5. века па све до 1066. године. Овакве студије морају да буду широко постављене са свим стандардима мултидисциплинарности, јер истраживач мора да добро буде упознат са досадашњим и тренутим достигнућима из области археологије, нумизматике, али и проучавања и анализе наративних и дипломатичких историјских извора са Острва и са

континенталног дела Западне Европе, јер све помоћне дисциплине морају да буду сагледане и са културолошког, књижевног и социјалног аспекта. Поред западне Европе, многи истраживачи су тражили аналогije у оквиру англосаксонских студија и са источним државама и народима, али и са историјским и теолошко-социолошким феноменима, као што су однос државе и Цркве, појам и схватање *државности*, затим и многи богословски појмови (*filioque*, тријадологија, морал, исповест, мешовити манастири, итд), као и утицаје на шире средњовековно друштво.

АНГЛО-САКСОНСКЕ СТУДИЈЕ НА ИСТОКУ

Англо-саксонске студије добијају врло запажено место у историографији западне Европе тек у 20. веку због нових методолошких начела у оквиру мултидисциплинарних наука. Уз то крајем овог века, Интернет је пружио мноштво могућности и олакшао рад научника да се ухвате у коштац са наративним изворима, достигнућима у оквиру новонасталих археолошких ископавања, али и са најновијим анализама на свим светским језицима.

1.1. Доказ да су англосаксонске студије инспиративне, поред енглеских и научника са енглеског говорног подручја, и за истраживаче са свих меридијана јесте и рад Јицака Хена, јеврејског историчара, који се после основних студија из психологије и историје на Јеврејском универзитету у Јерусалиму опредељује за докторске студије на Кембриџу, где је урадио докторски рад на тему *Популарна култура у меровиншкој Галији 481-751* те, у складу са тим, почиње да се бави историјом западне Европе. После докторског истраживања, Хен убрзо објављује монографије и студије на теме: *Culture and Religion in Merovingian Gaul, A.D. 481-751* (Brill 1995), *The Sacramentary of Echternach* (London 1997), *The End of the First Millennium: Religion, Society, and Culture in the Tenth Century* (Tel-Aviv 2000), *The Royal Patronage of Liturgy in Frankish Gaul to the Death of Charles the Bald (877)* (London 2001), тротомно издање *The Beginning of Europe: Western Europe in the Early Middle Ages* (Tel-Aviv 2003), *Roman Barbarians: The Royal Court and Culture in the Early Medieval West* (London, New York 2007), а бавио се и богословско-историјским истраживањем на тему *Western Arianism: Politics and Religious Culture in the Early Medieval West* (2016). Иначе, ова запажена Хенова мултидисциплинарност примењена на англосаксонске и западноевропске средњовековне студије препоручила га је управи *Institute for Advanced Studies* (Hebrew University of Jerusalem), те је у августу 2018. године постављен за директора ове познате научне институције.

1.2. Прва обимна научна анализа историје англосаксонске државе од 8. до 10. века на руском језику јесте *Меч и лира: англосаксонское общество в истории и эпосе*, Јелене Александровне Мељникове. [11] Ово дело се бави и митским и религијским темама, али и са политичког аспекта сагледава рану англосаксонску државу, али и развој владарске идеологије у златном периоду. Ауторка анализира еп о *Беовулфу* и касније англосаксонске историјске списе, а посебно *Историју* Беде Венерабилиса. Мељникова даје кратак опис историје англосаксонских владара, уз анализу верско-политичких односа на Британском острву. Свеобухватност тема и аналитичност приликом закључивања истичу ову студију као иницијалну на пољу англосаксонских студија на руском језику, дакле са аспекта источног аутора:

Этот ряд параллелей можно увеличить во много раз: и Беовульф, и элегии, и поэмы религиозного эпоса, и тем более исторические песни насыщены историческими и бытовыми приметами, которые делают героический мир эпоса узнаваемым для сказителя и слушателей. Но при всем их значении важнейшей формой отображения действительности, опосредованной художественным сознанием творца эпоса, является сам героический мир эпических памятников. Он строится по образу и подобию мира действительного, в нем как а капле воды отражается противоречивая жизнь общества, в котором складывается эпическое произведение.: «Эпос — это история в народной памяти и предвзятой; идеализации, но его предвзятость поэтическая...» писал сто лет назад выдающийся русский филолог-компаративист А. Н. Веселовский. .«Поэтическая идеализация», т. е. Художественное обобщение, преобразует действительность и творит новый, эпический мир по законам героического: мир условный, но насыщенный реальными приметами своего времени; возвышенный, но черпающий понимание возвышенного, отталкиваясь от будничного, повседневного; мир, своей героикой противостоящий обыденности жизни. [11]

Историја англосаксонских племена била је занимљива руским историчарима због прављења аналогија са словенским племенима и са етногенезом острвских народа. [16] Анализом етноса на Британском острву баве се – у неколико студија – руски аутори и том приликом анализирају колико је у англосаксонским краљевствима, којих је било седам на Острву, било континенталног, а колико острвског. [2]

1.2.1. По свом мултидисциплинарном истраживању препознаје се и рад Катарине Карков, која пише на енглеском језику, а бави се историјом уметности, историјом, културологијом и богословљем у англосаксонској Енглеској, те објављује студије на теме: *Post colonizing the Medieval Image* (2011),

The Art of Anglo-Saxon England (2010), *Cross and Cruciform in the Anglo-Saxon World: Studies to Honor the Memory of Timothy Reuter* (2009) *Poetry, Place and Gender: Studies in Medieval Culture in Honor of Helen Damico* (2008), *Cross and Culture in Anglo-Saxon England* (2008). Уједно, Катарина Карков уређује зборник у част познатог англосаксолога Патрика Вормалда: *Early Medieval Studies in Memory of Patrick Wormald*. О англосаксонској култури и уметности у периоду раног средњег века на руском језику написано је неколико студија. [6]

1.2.2. Крајем 20. века, В. В. Зверева пише прегледни рад на тему „Беда Достопочтенный в историографической культуре XIX– XX вв.: четыре интерпретации“. *Диалог со временем. Альманах интеллектуальной истории*, No 1/99 (1999): 232-249.

Од почетка 21. века, руски историчари се окрећу проучавању западне Европе у средњем веку, међутим углавном са историјског аспекта и без задирања у било какве анализе богословских проблема и разлика као што је уметак *filioque* у вероисповедање и догматику Цркве. Руски истраживачи се баве темама које су уско везане за историјске изворе из англосаксонског периода, и то највише – дела Беде Венерабилиса, али и оним темама које су тангентне са раном руском историјом. Наиме, почетком 21. века објављен је превод *Црквене историје англосаксонских народа* Беде Венерабилиса са историјском анализом и обимном библиографијом: *Беда Достопочтенный. Церковная история народа англов*, превод са латинског В. В. Эрлихмана, отв. ред. С. Е. Федоров. Санкт-Петербург: Алетейя, 2001, [5] што је условило и потоње анализе овог историјског извора, али и односа између англосаксонске Цркве и државе, на руском језику.

1.2.3. Поред Вершинина и Маслова, [14] добар приказ односа Цркве и државе у англосаксонској Енглеској даје јеромонах Андроник (Дунајев) и обављује студију на тему: *Проблем односа Цркве и државе у књижи Црквена историја енглеског народа Светог Беде Часног*, [4] што је у ствари проширени рад у односу на онај који је написао у току докторских студија на Православном богословском факултету Универзитета у Београду, из предмета *Историја англосаксонске Цркве*. У овој студији аутор се бави проблемима односа између Цркве и државе, односно задира у англосаксонску политику, на основу наративног извора, односно једног од најважнијих списа из пера средњовековних културних прегалаца, писаца и историчара, Беде Венерабилиса. Пошто овај спис настаје у раном средњем веку у њему су описане одређене друштвене доктрине и идеје, које су стављене у контекст односа Цркве и државе и о чему пише о. Андроник. Циљ његовог рада био је уочавање и анализа проблема односа између

Цркве и политике као једног од најважнијих елемената културно-историјске Бедине концепције. Истраживање поменутог проблема се заснива на Бедином тумачењу нормативних односа између две установе: Цркве и државе, које су врло блиске на територији Британског острва у периоду раног средњег века.

Затим треба споменути и Валерија Петрофа са Института за философију Руске академије наука, који је писао о Бединој егзегези кроз призму философије Ј. С. Ериугене. Треба поново споменути и истаћи континуирани рад Вадима Ерлихмана који је – као што је већ наглашено – превео *Историју* од Беде Венерабилиса на руски језик, али се бавио и ранобритском историјом, посебно је анализирао личност и дело краља Артура, [5] са популистичког становишта и на тај начин успео је да приближи широј руској јавности тадашње историјске феномене са Британског острва. Врло важно је да се и поједини руски историчари баве Бединим описима географских простора на којима живе англосаксонска племена на Британском острву, те самим Острвом. [3] У новијим студијама посебно је истражен и статус жена у *Историји* Беде Венерабилиса. [13]

После Беде, историчари и филолози из Руске Федерације баве се и Алкуином и његовим великим опусом. Као и други западни историчари, и руски истраживачи се највише баве Алкуиновим писмима, а ту посебно треба истакнути рад Иљина, који преводи писма, али их и анализира и даје стручне коментаре. [7] Истиче се и описно и прегледно интересовање Сергеја Кесељева за статус Алкуинов на двору Карла Великог и за Алкуинов утицај на владаре и црквене великодостојнике. [9]

Поред историје англосаксонске Цркве и државе, тема англосаксонског монаштва била је кључна за многа изучавања Ирине Ивановне Болдиреве са Вороњешког универзитета. Посебност њеног истраживања јесте опис и утицаји женског монаштва на острвским просторима у раном средњем веку. [1]

У оквиру истраживања политогенезе истиче се монографија: Гимон, Т. В. *Историописание Раннесредневековой Англии и древней Руси*, Москва: Университет Дмитрия Пожарского, 2012. Александар Јерокин и Евгеније Шинаков (Брянский государственный университет) веома успешно анализирају геополитичке везе англосаксонских и руских племена. Новије студије се баве процесима у оквиру политогенезе међу германским племенима на Британском острву и посебно се баве појмом хептархије. [15] После општих појмова, руски историчари су се бавили и личностима који су владали државом и били првојерарси англосаксонске Цркве. [10]

Посебно се треба вратити на врло занимљиву аналогију између државотворности Англосаксонаца и Кијевских Руса, коју дају двојица истраживача Александар Јерокин и Евгеније Шинаков (*Брянский государственный университет имени академика И. Г. Петровского*). Њихово истраживање се заснива на истраживању процеса политогенезе у англосаксонској Енглеској и кијевској Русији. Анализу садржаја и корелацију, које ова двојица руских научника примењују приликом класификације археолошких артефаката и поређење слика и сижеа писаних текстова из периода Кијевске Русије може помоћи да се открију објективни разлози који би указали на сличности између ове две средњовековне државне заједнице. Допринос овог заједничког истраживања јесте да се државна генеза у англосаксонској Енглеској и Русији одвијала под сличним околностима: уочава се одређена улога нападачких и одбрамбених ратова у државогенези оба етничка простора, затим обе државе се развијају под утицајем византијских феномена и средстава утицаја као што су вера, писани језик, начела кодификације закона, са доминацијом саморазвоја државе и скандинавским *катализатором*. Јерокин и Шинаков примењују методе типолошке хомогености и типолошке сличности етапа политичке еволуције у различитим друштвима, уз упоређивање појава, структура и процеса, те поредећи облике и моделе ове две државе долазе до закључка да су обе формиране на сличан начин и у сличним околностима. Англосаксонске студије на овај начин добијају на мултидисциплинарности и на научној аутентичности јер се аналогијом долази до мање-више сличних закључака у политичко-историјском и богословско-културолошком контексту. Овако постављена анализа разликује идентичне и комплексне елементе унутар сваког феномена у ове две државе, што захтева употребу начела корелације приликом закључивања. Сви елементи које су Јерокин и Шинаков нагласили јесу фактори који могу имати различита значења у зависности од специфичног садржаја наративних историјских извора, којих је више на англосаксонској страни, а који омогућавају објективно поређење стања и у друштву, и у владарским, односно државно-политичким структурама. Закључци описаног истраживања поткрепљују почетне хипотезе о степену и разлозима сличности и разликама у пореклу наведених стања у англосаксонској Енглеској и кијевској Русији.

1.3. У Румунији се углавном говори о саксонском наслеђу у Трансилванији,³² али постоје и истраживачи који говоре о англосаксонској историји и култури, као што су: Andy Pușcă и Sergiu Ionel Pîrju (Universitatea Danubius Galati) са својом студијом на тему *Romania and the Anglo-Saxon Cluster*. Сврха ове студије јесте да представи мултикултуралност и мултинационалност англосаксонског друштва, културну синергију и трговинску анализу коју државе са овог поднебља имају са Румунијом. Ипак се сва истраживања у румунској научној јавности свде на то да се истакне да су ти Саксонци другачији од оних у Немачкој, односно Енглеској, те да се створи идеја о другачијој цивилизацијској структури у односу на англосаксонску. Са друге стране, трансилванијски Саксонци су из каснијег периода и немају хронолошку везу са англосаксонском Енглеском.

1.4. Превод Бедине *Историје...* на словеначки језик дело је Богдана Колара и Мирана Сајовића: Beda Častitljivi: Cerkvena zgodovina ljudstva Anglov, 2015. године, у оквиру великог пројекта Цељске *Мохорјеве дружбе*. Уз помоћ овог превода словеначки читаоци су сада у могућности да попуне још једну празнину у општој и црквеној историји. Иако дело почиње географијом и историјом Британије у римско доба, оно у први план ставља историју развоја хришћанске Цркве у Енглеској, посебно у Северној Амбрији. Словеначко издање Бедине *Историје...* осмишљено је пажљиво и свеобухватно. Преводу претходе три студије, прва је Игора Мавра, стручњака за старију енглеску књижевност, затим следе уводи оба преводиоца, од којих први (Сајовић) широко оцртава Бедину личност и дело, док се други (Колар) фокусира на историју Цркве, њене изворе (ови се крећу од римски аутори до сада изгубљених дела и усмених наратива) и – што је веома важно – до њеног значаја за европску историју и општу историографију; Беда је најпознатији средњовековни историчар који је радио на Британским острвима. Главни део издања, превод свих пет Бединих књига са предговором, заокружује писмо о последњим данима и смрти научника, које је саставио његов ученик, монах Катберт. И текст *Црквене историје* и Катбертово писмо су праћени фуснотама преводиоца који дају научност овом преводу. Упркос нагласку на црквеној историји,

³² Најбољи показатељ за ово јесте рад Andrea Corsalea Monica Iorib, "Transylvanian Saxon culture as heritage: Insights from Viscri, Romania", *Geoforum* 52, March 2014, 22-31. У овој студији анализиран је случај мултиетничког села Вискри у Румунији, те се истиче да је имиц села, који промовишу неки утицајни трансилванијски Саксонци, заснован на наслеђу малобројних преосталих становника Саса, што се сматра за најважније у овој источноевропској земљи.

према уводним речима једног од преводилаца, др Богдана Колара, дело нуди и „највише података који нам помажу да састављамо историју раних англосаксонских краљевстава“ (стр. 47), односно најопштије историјске податке о периоду који је био разматран. Ово, наравно, није било једино Бедино дело; напротив, како други преводилац др Миран Сајовић у свом уводу пише, највећи део Бединих списа су тумачења библијских текстова, уз Бедине веома омиљене агиографије, житија, односно биографије светаца, затим две Хронике људске историје, у којима је увео бројање година „од оваплоћења лета Господа (AD)“, односно по рођењу Христовом, као и омилије, разни други приручници (о метрици, реторичким фигурама, рачунању времена...), песме (химне, епиграми) и прегршт сачуваних писама.

Ипак треба рећи да је словеначки превод мање разумљив; да је синтакса прерађена на начин да недостаје главна реченица, или тако да је померена у следећу реченицу. Међутим, то никако није разлог да се одустане од читања овог дела, али, ипак, Бедин чувени текст не блиста онако како би блистао у оригиналу.

1.5. Прво занимање за историју англосаксонске Цркве на Православном богословском факултету Универзитета у Београду био је магистарски рад *Евангелизација Енглеске у VI и VII веку* (комисија: др Р. Поповић/ментор; др П. Пузовић, др М. Антоновић - 2010), а затим и одбрањена докторска теза И. Чаировића на тему: *Црква у Енглеској у VIII веку – богословско-историјске импликације односа са Римом и Франачком државом* (комисија: др Р. Поповић/ментор; др П. Пузовић, др М. Антоновић – др Б. Лубардић, др С. Убипариповић - 2016).

Упознавање српске јавности са историјом англосаксонке Енглеске и Цркве извршио је Ђакон Ивица Чаировић,* који је увео предмет *Историја англосаксонске Цркве* на докторским студијама, на Православном богословском факултету Универзитета у Београду. Користећи ове две студије и уз преводе житија англосаксонских светаца анонимни Књигољубац је сачинио издање под називом *Кад је Енглеска била Православна – Острво небеских и земља живих – Житија и подвизи англосаксонских Светих*. [8] Ова публикација доноси увод о светости и свецима у Православној Енглеској, затим преводе списа Беде: *Тумачење Дела апостолских*, одломке из *Историје...* затим житија светих из доба крштења Енглеске, затим описе православних владара који су се борили за Енглеску, па житија светаца из 9. и 10. века, да би закључна студија била о нестајању православне Енглеске, затим о путевима енглеске вере после средњег века, а на крају је донет

превод Похвале светима православне Енглеске и Служба са Каноном свим светима са Острва.

Милош Мишковић се посветио теми мисионарења у оквиру англосаксонске Цркве и студиозно приступио проучавању прве мисије са Острва, а затим и анализи деловања Бонифација и Алкуина у западној Европи. [12]

Наведене аналогije етно и политогенезе, те анализа историјских извора у златном веку англосаксонске Енглеске од стране јеврејских, руских, словенаких, румунских и српских истраживача указују на занимање источних истраживача за историју англосаксонске Цркве и државе у периоду средњег века, што може да се тумачи и са историјског и са религијског аспекта, јер је однос Цркве и државе био врло добар и нудио је многе перспективе, посебно у континенталном делу Западне Европе у том периоду, али и касније, можда чак и до данас. Са друге стране, врло је важно да се са истока погледа ка западу и да се пружи свеобухватни осврт на све новине на западу, али са аспекта источног богослова, историчара, историчара уметности, филолога, археолога...

ПЕРСПЕКТИВА ЗА ДАЉА БОГОСЛОВСКО-ИСТОРИЈСКА ИСТРАЖИВАЊА

У англо-саксонске студије улази широк спектар научних дисциплина, које све заједно могу да послуже у решавању рецепције битних историјско-богословских појмова и феномена који су занимљиви источним научницима и истраживачима. Врло је битно да се ти појмови и феномени прво добро дефинишу са православног, источног аспекта. Тада би правилна закључивања и избегавање прикривања истина у оквиру хуманистичких наука изнедриле нове комуникацијске везе истока и запада, те створиле погодно тле за развој богословља. Уједно, то би биле будуће перспективе у развоју англо-саксонских студија. Који би били кључни појмови? Поменућемо само неке. У оквиру проучавања на пољу англо-саксонских студија на истоку, требало би да буде објашњена рецепција богословско-историјских новина из средњег века, а посебно увођење *filioque* у хришћанско вероисповедање, у једном широком социо-религијском контексту у западној Европи.

Посебно истраживање у оквиру англо-саксонских студија тичало би се и југоисточних европских простора, са свим својим ужим импликацијама на панонско-балканске просторе (од Словачке, Чешке, Србије, С. Македоније, чак до Бугарске). У интеркултуралном контексту, приступиће се анализи списка англосаксонских богослова и богословља, које је створено

на франачком двору (нпр. Алкуинови догматски списи и покушај детектовања утицаја на ауторе који су наследили Алкуина) у оквиру анализе и коначног разјашњења многих богословских недоумица које су биле инициране на западу. Дакле, у оквиру англосаксонских студија требало би посебну пажњу усмерити на анализу рецепције богословског појма *filioque*, који је донео велике невоље и на истоку и на западу у периоду другог хиљадугодишта.

Компаративна анализа богословских стремљења западних и источних отаца у 8. и 9. веку у оквиру савременог дијалога истока и запада, и то само на теме које су довеле до раскола из 1054. године пружиће нове могућности у процесу превазилажења догматских разлика искључиво на основу историјских чињеница. Ова научна интроспекција и културна самосвест анализирана и описана у оквиру научних дисциплина у контексту англосаксонских студија треба да представи потенцијал источне теолошке мисли у контексту интегралних европских интелектуалних кретања.

SUMMARY

Anglo-Saxon studies does not involve only one geographical entity in a particular time period, so research in the domain of the studies in question should be multidisciplinary (starting with language and literature and then through historical circumstances - here is the use of auxiliary historical disciplines). emphasized - to illuminate the theological basis of the novel in the dogmas of the Church in the West in the second millennium) and to systematically divide it into periods in order to more easily analyze the Anglo-Saxon characters involved in the events and their influence on other events in Western Europe. First of all, key words for the scholar in the East should be chosen, which will further lead to hypothetical questions and premises in order to arrive at the conclusion of the Eastern scholar.

Initially, the key word within Anglo-Saxon studies that would relate to the relationship between East and West may be *filioque*. An analysis of all the collected and systematically arranged knowledge about the origins of the use of the theological doctrine of the *filioque* in the Western Church during the early medieval period, both general and that in some specific area or aspect of the study of history, would condition conclusions about the early relations between Germanic and Latin Christians.

So from these few unfamiliar perspectives alone, with particular emphasis on one key word that is significant for the researcher from the East, in the context of future research in the field of Anglo-Saxon Studies, it can be seen that the complexity of the so-called topic and the possible conclusions can help societies

in the East, as well as in the West in the 21st century, to look at their history from a different angle. This research has been initiated by scholars from Israel, the Russian Federation, Slovenia, Romania and Serbia and has contributed to the study and influence of Anglo-Saxon studies on many historical, theological and political phenomena of the Middle Ages. This work is a comprehensive account of these investigations of Anglo-Saxon studies from the East.

REFERENCES

1. BOLDYREVA, I. I. 2016. The legal status of women in Wessex in the 7th-9th centuries. In *Scientific Dialogue*. 2016, No. 4 (52), p. 182-193; Encomium Emmae Reginae : woman in the political culture of England in the late Middle Ages. In *Scientific Dialogue*. 2015, no. 8 (44), p. 23-35; "The concept of destiny in the world picture of the Anglo-Saxons of the seventh-century. In *Scientific Dialogue*. 2016, no. 1 (49), p. 181-188; The position of woman in seventh-century Kent society. In *Scientific Dialogue*. 2016, no. 2 (50), p. 207-219; Anglo-Saxon noblewomen of the tenth to eleventh centuries in land disputes. In *Scientific Dialogue*. 2016, no. 11 (59), p. 181-192; Female convents in England in the ninth to mid eleventh centuries. In *Scientific Dialogue*. 2019, no. 12, p. 248-263; Double convents in England in the Age of Bede the Honored. In *Clio*. 2014, no. 2 (86), p. 40-43. /БОЛДЫРЕВА, И. И. 2016. Правовое положение женщины в Уэссексе VII-IX веков. In *Научный диалог*. 2016, № 4 (52), с. 182-193; Encomium Emmae Reginae : женщина в политической культуре Англии конца раннего Средневековья. In *Научный диалог*. 2015, № 8 (44), с. 23-35; Концепт судьбы в картине мира англосаксов VII-дерева. In *Научный диалог*. 2016, № 1 (49), с. 181-188; Положение женщины в Кентском обществе VII века. In *Научный диалог*. 2016, № 2 (50), с. 207-219; Англосаксонские аристократки X-XI веков в земельных спорах. In *Научный диалог*. 2016, № 11 (59), с. 181-192; Женские монастыри Англии IX - середины XI веков. In *Научный диалог*. 2019, № 12, с. 248-263; Двойные монастыри в Англии в эпоху Беды Почтенного. In *Клио*. 2014, № 2 (86), с. 40-43./
2. GVOZDETSKAYA, N. Y. 2014. Britannia is an island among the ocean... : images of the peoples of Britain in the historical narrative of Bede the Honourable. In *Cursor Mundi : the man of Antiquity, the Middle Ages, and the Renaissance*. 2014, p. 105-117. /ГВОЗДЕЦКАЯ, Н. Ю. 2014. Британия - это остров среди океана... : образы народов Британии в историческом

- нарративе Беды Достопочтенного. In *Cursor Mundi : человек Античности, Средневековья и Возрождения*. 2014, с. 105-117./
3. GOLUBEVA, S. S. 2020. The Picture of the Otherworldly World in the Church History of the People of Angles of Bede the Venerable". In *Vestnik N. I. Lobachevsky University of Nizhny Novgorod*. 2020, p. 9-14. /ГОЛУБЕВА, С. С. 2020. Картина потустороннего мира в Церковной истории народа Англов Беды Достопочтенного". In *Вестник Нижегородского университета им. Н. И. Лобачевского*. 2020, с. 9-14./
 4. DUNAJEV, A. 2009. The problem of the relationship between the Church and the state in the book Ecclesiastical History of the English People of St. Bede the Venerable. In *Theological views*. LIV. 1/2022, p. 63-94. /ДУНАЈЕВ, А. 2009. Проблем односа Цркве и државе у књизи Црквена историја енглеског народа Светог Беде часног. In *Теолошки погледи*. LIV. 1/2022, с. 63-94./
 5. ERLICHMAN, V. V. 2009. *King Arthur*. Moscow : Molodaya Gvardiya, 2009. /ЭРЛИХМАН, В. В. 2009. Король Артур. Москва : Молодая гвардия, 2009./
 6. CAIROVIĆ, I. 2018. Anglo-Saxon art : chronology. Influences. Perspectives. In *Vestnik Pravoslavnogo Svyat-Tikhonovskogo humanitarian university. Series 5 : Voprosy istorii i teorii hristianskogo iskusstva*. 2018. p. 9-33. /ЧАИРОВИЧ, И. 2018. Англосаксонское искусство : хронология. Влияния. Перспективы. In *Вестник Православного Свято-Тихоновского гуманитарного университета. Серия 5 : Вопросы истории и теории христианского искусства*. 2018. с. 9-33./
 7. ILLINA, A. A. Alcuin letters (7, 13, 14, 15, 25). In *Cursor Mundi : the man of Antiquity, the Middle Ages, and the Renaissance*. 2018, p. 109-123; ILINA A. A. 2020. Your place is to stand between God and men : Letter of Alcuin to the Archbishop of Canterbury. In *Cursor Mundi : man of Antiquity, the Middle Ages, and the Renaissance*. 2020, p. 84-91; ILINA, A. A. 2021. Message to the missionary : Alcuin on the evangelization of the Gentiles. In *Cursor Mundi : the man of Antiquity, the Middle Ages, and the Renaissance*. 2021, p. 27-38; ILINA, A. A. 2020. Letters of a Christian Intellectual : Alcuin and his Epistolary Legacy. In *Intellectuals and the World*. 2020, p. 96-108. /ИЛЬИНА, А. А. Алкуин пысма (7, 13, 14, 15, 25). In *Cursor Mundi : человек Античности, Средневековья и Возрождения*. 2018, с. 109-123; ИЛЬИНА А. А. 2020. Место твое - стоять между Богом и людьми : Письмо Алкуина к Архиепископу кентерберисыкому. In *Cursor Mundi : человек Античности, Средневековья и Возрождения*. 2020, с. 84-91; ИЛЬИНА, А. А. 2021. Послание миссионеру : Алкуин о евангелизации язычников. In *Cursor Mundi : человек*

- Античности, Средневековья и Возрождения. 2021, с. 27-38; ИЛБИНА, А. А. 2020. Письма христианского интеллектуала: Алкуин и его эпистолярное наследие. In *Интеллигенция и мир*. 2020, с. 96-108./
8. *When England was Orthodox - The island of heaven and the land of the living - The life and exploits of the Anglo-Saxon Saints*. [written and edited by KNJIGOLJUBAC]. Belgrade, 2016. /Кад је Енглеска била Православна – Острво небеских и земља живих – Житија и подвизи англосаксонских Светих. [написао и приредио КЊИГОЉУБАЦ]. Београд, 2016./
 9. KISELEV, S. V. 2018. On the compilativeness of the writings of Abbot Alcuin (735-804). In *Christian Reading*. 2018, p. 12-21; МИХАИЛ (KISILEV). 2019. On the role of Abbot Alcuin (735-804) in the Carolingian Renaissance : from a reform of education to a reform of worship. In *Christian Reading*. 2019, p. 46-57; KISELEV, S. V. 2018. The contribution of Abbot Alcuin (735-804) to libelli precum : a prayer book for Charlemagne. In *Christian reading*. 2018, p. 10-19. /КИСЕЛЕВ, С. В. 2018. О компилятивности трудов аббата Алкуина (735-804). In *Христианское чтение*. 2018, с. 12-21; МИХАИЛ (КИСИЛЕВ). 2019. О роли аббата Алкуина (735-804) в каролингском ренессансе : от реформы образования к реформе богослужения. In *Христианское чтение*. 2019, с. 46-57; КИСЕЛЕВ, С. В. 2018. Вклад аббата Алкуина (735-804) в историю libelli precum : молитвенник для Карла Великого. In *Христианское чтение*. 2018, с. 10-19./
 10. KONDRATYEV, A. I. 2009. Alcuin and Offa, King of Mercia (On the Materials of the Letters of the "Gallic Preceptor"). In *Scientific Notes of Kazan University. Humanities Series*. 2009, vol. 151, no. 2, t. 1, p. 124-130; GLEBOV, A. G. 2003. *Alfred the Great and England of his time*. Voronezh, 2003; FORTUNATOV, A. A. 1948. *Alcuin and his disciples*. Moscow, 1948. /КОНДРАТЬЕВ, А. Н. 2009. Алкуин и Оффа, король Мерсии (по материалам писем «Галльского наставника»). In *Ученые записки Казанского университета. Серия Гуманитарные науки*. 2009, том 151, кн. 2, ч. 1, с. 124-130; ГЛЕБОВ, А. Г. 2003. *Альфред Великий и Англия его времени*. Воронеж, 2003; ФОРТУНАТОВ, А. А. 1948. *Алкуин и его ученики*. Москва, 1948./
 11. MELNIKOVA, E. A. 1987. *Sword and Lyre : Anglo-Saxon Society in History and Epic*. Moscow, 1987. /МЕЛЬНИКОВА, Е. А. 1987. *Меч и лира : Англосаксонское общество в истории и эпосе*. Москва, 1987./
 12. MISKOVIĆ, M. 2019. The first mission of Anglo-Saxon monks (Wilfrid, Willibrord) as a legacy of Augustine's mission in Britain. In *Theological Views*. vol. LII (2019), issue 1, p. 57-74; Boniface's missionary and reforming activity in Western Europe. In *Theological Views*. vol. LIV (2021), issue 1, p. 55-84; The

- mission of the Anglo-Saxon monks Willehad and Alcuin on the Continent in the last quarter of the 8th century. In *Theological Views*. vol. LIV (2021), issue 2, p. 269-284. /МИШКОВИЋ, М. 2019. Прва мисија англосаксонских монаха (Вилфрид, Вилиброрд) као наслеђе Августинове мисије у Британији. In *Теолошки погледи*. vol. LII (2019), issue 1, с. 57-74; Бонифацијева мисионарска и реформаторска активност у Западној Европи. In *Теолошки погледи*. vol. LIV (2021), issue 1, с. 55-84; Мисија англосаксонских монаха Вилехада и Алкуина на Континенту у последњој четвртини VIII века. In *Теолошки погледи*. vol. LIV (2021), issue 2, 269-284./
13. PROGUNOVA, Y. M. 2015. The Christian and Pagan Tradition in Bede the Venerable's Church History of the People of England (on the Example of the Woman's Theme). In *History*. 2015, № 3, p. 90-96; BOLDYREVA, I. I. 2018. The image of the ruler's wife in the works of Anglo-Saxon church writers and biographers of the VIII-IX centuries. In *Vestnik TGPU*. 2018, 5 (194), p. 74-80; GVOZDETSKAYA, N. Y. 2022. *Women in Bede the Venerable's Church History of the People of Angles*. [online]. [2022-02-21]. Available from: <https://cyberleninka.ru/>. /ПРОГУНОВА, Ю. М. 2015. Христианская и языческая традиция в «Церковной истории народа англоv» Беды Достопочтенного (на примере «Женской темы»). In *История*. 2015, № 3, с. 90-96; БОЛДЫРЕВА, И. И. 2018. Образ жены правителя в сочинениях англосаксонских церковных писателей и биографов VIII-IX веков. In *Вестник ТГПУ*. 2018, 5 (194), с. 74-80; ГВОЗДЕЦКАЯ, Н. Ю. 2022. Женщины в «Церковной истории народа англоv» Беды Достопочтенного. [online]. [2022-02-21]. Available from: <https://cyberleninka.ru/>.
 14. VERKHININA, Y. E. - MASLOV, A. H. 2015. On the Experience of Kinship in the Early Middle Ages (on the example of the concepts germanus, frater and fraternitas in the historical works of Gregory of Tours, Bede the Venerable and Paul the Deacon). In *Vestnik (Herald) of N. I. Lobachevsky University of Nizhny Novgorod*. 2015, № 3, p. 37-49. /ВЕРШИНИНА, Ю. Е. – МАСЛОВ, А. Н. 2015. К вопросу о переживании родственных связей в период раннего Средневековья (на примере концептов germanus, frater и fraternitas в исторических сочинениях Григория Турского, Беды Достопочтенного и Павла Диякона). In *Вестник Нижегородского университета им. Н. И. Лобачевского*. 2015, № 3, с. 37-49./
 15. SHARUDA, A. A. 2021. Peculiarities of Politogenesis of Anglo-Saxon Kingdoms in Britain during Heptarchy. In *Innovative Science*. no. 5, 2021, p. 75-82. /ШАРУДА, А. А. 2021. Особенности политогенеза

- англосаксонских королевств в Британии в период гептархии. In *Инновационная наука*. № 5, 2021, с. 75-82./
16. SHARUDA, A. A. 2020. Adventus Saxonum and the formation of the first Anglo-Saxon kingdoms. In *Innovative Science*. no. 9, 2020, p. 42-48; АГАПОВ, А. С. 2008. Some Issues of Anglo-Saxon Conquest of Britain. In *Izvestia Penza State Pedagogical University named after V.G. Belinsky*. № 6 (10), 2008, p. 35-49. /ШАРУДА, А. А. 2020. Adventus Saxonum и образование первых англосаксонских королевств. In *Инновационная наука*. № 9, 2020, с. 42-48; АГАПОВ, А. С. 2008. Некоторые вопросы Англосаксонского завоевания Британии. In *Известия Пензенского государственного педагогического университета им. В.Г. Белинского*. № 6 (10), 2008, с. 35-49./

Thesis of I. Čairović on the Anglo-Saxon State and the Church: Национални научни скуп *Српска теологија данас*, Београд (2009): “Тријадологија у делу Историја Цркве англо-саксонског народа од Беде Венерабилиса”, “Роем Helena in Anglo-saxon poetry,” *Ниш и Византија*, ур. Миша Ракоција, Ниш 2009, 371-382; “Крст у англо-саксонској и келтској уметности”, *Живопис* 4, годишњак Високе школе – Академије Српске Православне Цркве за уметности и конзервацију, Београд 2010, 61-70; “Линдисфарнско Јеванђеље. Енглеска од паганства до Хришћанства”, *Иконографске студије* 3, ур. И. Чаировић, Београд 2010, 95-104; “Црквено градитељство у Кентерберију у 7. веку”, *Иконографске студије* 4, ур. И. Чаировић, Београд 2011, 103-110; “Активност англо-саксонских мисионара међу германским – паганским – племенима у 8. и 9. веку”, *Теолошки погледи*, XLV, 2, Београд 2012, 281-296; “Каролиншка ренесанса - културни препород који је променио Западну Европу”, *Теолошки погледи*, XLV, 3, Београд 2012, 553-563; “Мозаици у вилама у Римској Британији у 4. веку – одлике и функција”, *Иконографске студије* 5, ур. И. Чаировић, Београд 2012, 123-135; “Ехтернах као прво средиште англо-саксонске хришћанске мисије на континенталном делу западне Европе у 8. веку”, *Теолошки погледи*, XLVI, 2, Београд 2013, 523-534; “Символизам у англо-саксонској уметности раног средњег века (пример Бјукаста крста)”, *Живопис* 7, годишњак Високе школе – Академије Српске Православне Цркве за уметности и конзервацију, Београд 2013, 123-136; “Константиново преобраћење као парадигма описа преобраћења англо-саксонских краљева у 7. веку”, *Црква у доба Светог цара Константина Великог*, ур. Радомир Поповић, 2013, 69-77; “Часни крст у англо-саксонској поезији”, *Иконографске студије* 6, ур. И. Чаировић, Београд 2013, 165-189; “Црквена историја енглеског народа Беде

Венерабилиса као историјски извор,” *Богословље*, 1, 2014, Београд, стр. 174-191; “Вероисповедање у Енглеској у 7. и 8. веку”, *Богословље*, 2, 2014, Београд, 93-105; “Једно савремено истраживање на пољу богослужења у англо-саксонској Енглеској (597-1000),” *Теолошки погледи*, XLVIII, 1, Београд 2015, 59-70; “Утицај ирских монаха на словенска племена”, *Српска теологија данас*, ур. Радомир Поповић, Београд 2015, 11-22; “Битка код Хејстингса 1066. године – крај англо-саксонске Енглеске,” *Богословље* 2, 2017, 136-147; “Однос Вилијема Освајача (1066-1087), првог краља норманске Енглеске, са римским епископима,” *Српска теологија данас*, Београд 2018, 25-33; “Однос Цркве и државе у англосаксонској Енглеској у првој половини 8. века: Пример краља Едберта (737/738-758) и архиепископа Екџберта (735-766)”, *Зборник Матице српске за друштвене науке* LXX, No 171 (3/2019), 411-421. DOI: <https://doi.org/10.2298/ZMSDN1971411C>.

ANGLO-SAXON STUDIES IN THE EAST

Ivica CAIROVIC, assistant professor, Faculty of Orthodox Theology, University of Belgrade, Mije Kovacevića 11b, 11060 Belgrade, Republic of Serbia, icairovic@bfspc.bg.ac.rs, 00381112762732, ORCID: 0000-0003-4677-7897

Abstract

Anglo-Saxon studies include a large number of scientific disciplines and deal with the explanation of the civilization, culture and religion of the Anglo-Saxon tribes in Great Britain, in the period from the 5th to the 11th century AD. Multidisciplinarity indicates the great civilizational and cultural level of this people, so it is very important to talk about this medieval culture from several aspects in order to draw conclusions that would be relevant and have connections with later historical periods, until today. In addition, it is important to see how this civilization is viewed by researchers and scientists from both the East and the West, so that all conclusions are impartial and can be compared with the different consequences in the history of Eastern and Western nations. In this paper, the main goal will be the presentation of researchers from the field of Anglo-Saxon studies from the East (Israel, Russian Federation, Romania, Slovenia, Serbia) and their conclusions.

Keywords

Anglo-Saxon England, Middle Ages, Anglo-Saxon studies